ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-6

MOLIYAVIY SAVODXONLIK DARAJASINING AHOLI FAROVONLIGIGA TA'SIRI

To'ychiyeva Begoyim Voxidjon qizi
Farg'ona davlat texnika universiteti assistenti

Annotasiya. Ushbu maqolada moliyaviy savodxonlik tushunchasi, uning asosiy tarkibiy qismlari hamda aholining moliyaviy bilim darajasining farovonlikka ta'siri tahlil qilinadi. Zamonaviy iqtisodiyotda aholining moliyaviy savodxon bo'lishi ularning moliyaviy qarorlarni ongli qabul qilishiga, jamg'arma, investitsiya, kredit va budjet boshqaruvi borasidagi xatti-harakatlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Maqolada turli mamlakatlar va O'zbekiston misolida moliyaviy savodxonlik darajasining oshirilishi orqali ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Moliyaviy savodxonlik, aholi farovonligi, iqtisodiy barqarorlik, shaxsiy budjet, moliyaviy qarorlar, investitsiya, kredit, jamg'arma, iqtisodiy ta'lim, raqamli moliya.

Аннотация. В данной статье анализируется понятие финансовой грамотности, ее основные компоненты и влияние уровня финансовых знаний населения на благосостояние. В условиях современной экономики финансовая грамотность населения напрямую влияет на осознанное принятие им решений, поведение при сбережении, инвестировании, кредитовании и управлении бюджетом. В статье рассматриваются пути достижения социально-экономической стабильности за счет повышения уровня финансовой грамотности в разных странах и на примере Узбекистана.

Ключевые слова: Финансовая грамотность, благосостояние населения, экономическая стабильность, личный бюджет, финансовые решения, инвестиции, кредит, сбережения, экономическое образование, цифровые финансы.

Abstract. This article analyzes the concept of financial literacy, its main components, and the impact of the level of financial knowledge of the population on well-being. In a modern economy, the financial literacy of the population directly affects their conscious decision-making, behavior in saving, investment, credit, and budget management. The article examines ways to achieve socio-economic stability by increasing the level of financial literacy in different countries and on the example of Uzbekistan.

Keywords: Financial literacy, population well-being, economic stability, personal budget, financial decisions, investment, credit, savings, economic education, digital finance.

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida har bir fuqaroning moliyaviy savodxonligi jamiyatning umumiy iqtisodiy farovonligi uchun muhim omil hisoblanadi. Moliyaviy savodxonlik insonlarning kundalik moliyaviy qarorlarini to'g'ri qabul qilishi, resurslarini oqilona boshqarishi va kelajakda barqaror hayot kechirishi uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikmalar majmuasidir. Xususan, aholi orasida jamg'arma odatining shakllanishi, kredit vositalaridan oqilona foydalanish, budjet tuzish kabi amaliy bilimlarning mavjudligi ularning iqtisodiy xavfsizligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, ushbu maqolada moliyaviy savodxonlik va farovonlik o'rtasidagi uzviy bog'liqlik ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi.

Zamonaviy dunyoda moliyaviy savodxonlik shaxs va jamiyat farovonligi uchun muhim omilga aylanmoqda. Moliyaviy bilimlar etishmasligi odamlarni noto'g'ri investitsiya qilish, ortiqcha qarz olish va pulni samarasiz sarflash kabi xavflarga olib keladi. Aksincha, moliyaviy jihatdan bilimli

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

bo‘lgan shaxslar o‘z resurslarini samarali boshqarish, favqulodda vaziyatlar uchun jamg‘arma yaratish va uzoq muddatli moliyaviy maqsadlarga erishish qobiliyatiga ega bo‘ladi.

Moliyaviy savodxonlikning aholi turmush darajasiga ta’sirini o‘rganish, shuningdek, moliyaviy bilimlarni oshirish uchun samarali chora-tadbirlarni taklif qilish maqsadida olib borilmoqda. Maqolada moliyaviy ta’limning jamiyatdagi o‘rni, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlardagi tajribalar, shaxslarning moliyaviy xatti-harakatlarini yaxshilash usullari haqida tahlillar keltirilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O‘zbekiston va xalqaro miqyosdagi ilmiy manbalarda moliyaviy savodxonlik masalasi keng yoritilgan. O‘zbek iqtisodchilarining tadqiqotlarida moliyaviy savodxonlikning tarkibiy qismlari — byudjet tuzish, jamg‘arma, kreditga munosabat, investitsiyaviy madaniyat va raqamli moliya haqida atroflicha tahlillar mavjud.

Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki, Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi, hamda oliy ta’lim muassasalarida olib borilgan ilmiy ishlarda aholining moliyaviy bilim saviyasi va uning iqtisodiy turmush darajasiga ta’siri o‘rganilgan.

Metodologik yondashuv sifatida quyidagi usullar qo‘llanildi:

- Tahliliy-statistik usul – rasmiy manbalar asosida aholining moliyaviy savodxonligi darajasi baholandi;
- Taqqoslov yondashuv – boshqa mamlakatlar tajribasi bilan O‘zbekiston holati solishtirildi;
- Empirik metodlar – so‘rovnoma va kuzatuvlar orqali aholi moliyaviy xatti-harakatlariga oid ma'lumotlar tahlil qilindi.

O‘zbekistonda moliyaviy savodxonlik va uning aholi farovonligiga ta’siri bo‘yicha tadqiqotlar nisbatan yangi rivojlanayotgan soha hisoblanadi. Shu bilan birga, so‘nggi yillarda bu mavzuda bir qator ilmiy ishlar amalga oshirildi:

- O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Banki tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotlar (2020-2023) shuni ko‘rsatadiki, aholining atigi 35% moliyaviy operatsiyalar asoslarini tushunadi, bu esa kreditlar va investitsiyalarda noto‘g‘ri qarorlar qabul qilinishiga olib kelmoqda.
- O‘zbekiston Iqtisodiyot Universiteti professorlarining tadqiqotlarida (Nosirov, 2022) moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun maxsus dasturlarning samaradorligi o‘rganilib, ularning qishloq joylarida aholi farovonligiga ijobiy ta’siri aniqlandi.
- "Moliyaviy ta’lim. global tajriba va O‘zbekiston uchun dasturlar" (Rahimov, 2021) kitobida moliyaviy savodxonlikni oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Tadqiqot quyidagi metodlardan foydalangan holda olib borildi:

- **Statistik tahlil.** O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Banki va Davlat statistika qo‘mitasining moliyaviy ko‘rsatkichlari tahlil qilindi.
- **So‘rovnoma va intervyular.** Toshkent, Samarqand va Farg‘ona viloyatlarida 500 kishi ishtirokida moliyaviy bilim darajasi o‘lchandi.
- **Qiyosiy tahlil.** Rivojlangan mamlakatlar (AQSh, Germaniya) va O‘zbekistonda moliyaviy ta’lim tizimlari solishtirildi.

NATIJA VA MUHOKAMALAR

Moliyaviy savodxonlik darajasining oshishi aholi farovonligining bevosita oshishiga xizmat qiladi. Ma’lumotlarga ko‘ra, moliyaviy savodxonlik darajasi yuqori bo‘lgan fuqarolar shaxsiy byudjetni samarali boshqarish, ortiqcha qarzlardan saqlanish, jamg‘arma qilish va kichik investitsiyalarni amalga oshirishda muvaffaqiyatliroq bo‘ladi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

O‘zbekistonda bu boradagi islohotlar — maktab va oliy ta’lim dasturlariga moliyaviy ta’lim elementlarini kiritish, aholi uchun ochiq onlayn kurslar, seminarlar tashkil qilish- ijobiy natija bermoqda.

Biroq muhokamalarda aholining bir qismi orasida moliyaviy atamalarga tushunmaslik, pul boshqaruvi bo‘yicha noto‘g‘ri qarorlar, “iste’mol kreditlari”ga haddan ortiq bog‘liqlik kabi muammolar saqlanib qolayotgani qayd etildi. Bu esa moliyaviy savodxonlikni oshirish bo‘yicha keng qamrovli va tizimli yondashuv zarurligini ko‘rsatadi.

Asosiy Natijalar

- O‘zbekistonda moliyaviy savodxonlik darajasi (2023-yil holatiga) atigi 42% ni tashkil etadi, bu ko‘rsatkich rivojlangan mamlakatlarda 65-70% oralig‘ida.
- Moliyaviy bilim darajasi yuqori bo‘lgan oilalarda byudjetni boshqarish samaradorligi 2 baravar yuqori.
- Qishloq joylarida moliyaviy savodxonlik darajasi shaharlarga nisbatan 1,5 baravar past.

Muhokama

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun quyidagi choralar zarur:

1. Maktablarda moliyaviy ta’limni joriy etish: 9-11-sinflar uchun maxsus darsliklar ishlab chiqish.
2. Ommaviy axborot vositalarida targ‘ibot: "Moliyaviy bilim - kelajagingiz kafolati" kabi loyihalarni amalga oshirish.
3. Banklar ishtirokida amaliy treninglar: Aholi uchun bepul seminarlar tashkil etish.

Xulosa

Moliyaviy savodxonlik darajasi nafaqat shaxsiy iqtisodiy barqarorlik, balki butun jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Aholining moliyaviy bilim darajasi oshgan sari, ularning iqtisodiy xavfsizligi, farovonligi va mustaqil moliyaviy qarorlar qabul qilish salohiyati ortadi.

O‘zbekistonda bu borada asosiy vazifalar quyidagilardan iborat:

- ta’lim tizimida moliyaviy savodxonlikka alohida e’tibor qaratish;
- aholining keng qatlamlarini qamrab oluvchi amaliy dasturlarni ishlab chiqish;
- bank va moliyaviy institutlarning aholiga tushunarli moliyaviy maslahat xizmatlarini yo‘lga qo‘yishi.

Shunday qilib, moliyaviy savodxonlik – farovon hayotning mustahkam poydevoridir.

Moliyaviy savodxonlik - bu nafaqat shaxsiy, balki milliy farovonlikning asosi hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda moliyaviy bilimlar darajasini oshirish orqali quyidagi natijalarga erishish mumkin:

- Aholining moliyaviy xavfsizligini oshirish
- Qarzlar miqdorini kamaytirish
- Oilaviy byudjetlarni samaraliroq boshqarish
- Mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga yordam berish

Kelajakda bu sohada chuqurroq tadqiqotlar o‘tkazish, xususan, turli mintaqalarda moliyaviy ta’lim dasturlarining samaradorligini aniqlash muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1.Obilov Mirkomil. Aholi moliyaviy savodxonligini baholashning ilmiy-uslubiy masalalari. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, Jild 2, № 6, O‘zbekiston, 2024. 118–128 betlar.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-6

2.Habibjonov Usmonjon. O‘zbekistonda aholi o‘rtasida moliyaviy savodxonlikni oshirish yo‘nalishlari tahlili. Nordic Press jurnali, 2024 (International Nordik University).

3.Sharobiddinov Ahrorbek Q. & Akramov Xurshidbek B. Moliyaviy savodxonlikning muhimligi va uni oshirish yo‘llari. Nashr: Molodëy uchënye, Andijon, 2024. 23–25 betlar.

4.Islomov Ozodjon I. & Safarova Nodira A. Moliyaviy savodxonlik va uning ahamiyati: muammolar va yechimlar. Fan va innovatsiya, Toshkent, 2023, 1(5), 14–15 betlar.

5.Ermatov Muhammadamin. Mamlakatimiz aholisi orasida moliyaviy savodxonlikni targ‘ib qilish hamda ularni moliyaviy firibgarlardan saqlash. Golden Brain, 2025, 3(4). 62–65 betlar. webgoldenbrain.com

6.Davirova Shakhlo. Moliyaviy savodxonlikning nazariy jihatlari. Yangi O‘zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o‘rni va rivojlanish omillari, Toshkent, 2024, 8(1), 198–202 betlar.

7. Abdullayeva Madinabonu X. & Erkinjonov Diyorbek M. Moliyaviy savodxonlik: O‘zbekiston Respublikasida aholi o‘rtasida targ‘iboti. Ustozlar uchun, Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti, 2024, 1(4), sah. 700–703 betlar.

8.Malikov Tohir. Moliyaviy savodxonlik asoslari. (O‘quv qo‘llanma) “Iqtisod-Moliya” nashriyoti, Toshkent, 2021.(